

تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم بافت‌های فرسوده شهری

چکیده

زمینه و هدف: یکی از عواملی که در وقوع جرائم تأثیر بسزایی دارد، مکان‌ها و مناطق جرم‌خیزی است که مجرمین تمایل بیشتری برای فعالیت در آن‌ها از خود نشان می‌دهند. بافت‌های فرسوده شهری، به علت مشکلات کالبدی امکان کنترل رسمی پلیس را محدود می‌سازند و فرصت ارتکاب جرم را افزایش می‌دهند. هدف از این تحقیق، بررسی تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم بافت‌های فرسوده شهری است.

روش‌شناسی: این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، کمی و از نظر روش از نوع توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق شامل کارشناسان انتظامی و کارشناسان و مدیران شهری شهر بیرجند می‌شود. حجم نمونه 58 نفر بوده است که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته است که روایی صوری و محتوایی آن با نظر خواهی از خبرگان آشنا به موضوع و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ 0/89 به دست آمده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آزمون تی تک نمونه‌ای با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه 22 استفاده شده است.

یافته‌ها: مقدار تی تک نمونه‌ای مشاهده شده تأثیر پیشگیری وضعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده ($t=21/18$)، تأثیر پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده ($t=15/43$)، تأثیر گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده ($t=19/69$)، تأثیر پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده ($t=18/54$) است. در نهایت، تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده ($t=23/39$) تفاوت معناداری دارد.

نتیجه‌گیری: اجرای صحیح مدیریت پیشگیری انتظامی می‌تواند در کاهش جرم بافت‌های فرسوده شهری مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: مدیریت، پیشگیری انتظامی، جرم، بافت فرسوده، بیرجند.

دریافت: 1400/05/09

پذیرش: 1400/06/25

نوع مقاله: مستخرج از پایان‌نامه
کارشناسی ارشد

صص: 1-28

شناسه دیجیتال (DOR):

DOR:

علیرضا جزینی

دانشیار گروه پیشگیری از جرم، دانشگاه علوم انتظامی، تهران، ایران و رییس انجمن علمی پژوهش‌های انتظامی ایران (نویسنده مسئول). رایانامه:

alirj1101@gmail.com

وحید بارانی پسبان

استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه:

barani.vahid@yahoo.com

مهدی بهمدی

دانش آموخته رشته فرماندهی و مدیریت انتظامی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه:

behmadiemadreza@gmail.com

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته فرماندهی و مدیریت انتظامی با عنوان «تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم بافت‌های فرسوده شهری (مورد مطالعه شهر بیرجند)» در دانشگاه علوم انتظامی امین است.

مکان و ویژگی‌های خاص آن، نقش بسزایی در وقوع یا پیشگیری از جرم ایفا می‌کند. ویژگی‌های خاص محیطی مانند شلوغی و خلوتی، روشنایی و تاریکی خیابان‌ها و نوع طراحی و ساخت اماکن گوناگون می‌تواند مجرمین بالقوه را به ارتکاب جرم ترغیب کرده و یا با دشوار نمودن ارتکاب جرم و افزایش خطر ناشی از آن، آنان را از ارتکاب عمل مجرمانه منصرف کند (شماعی و واحدی‌نژاد، 1397، ص 193-192). برخی مکان‌های شهری به لحاظ کالبدی، نوع فعالیت، ویژگی‌های ساکنان آن، امکان بیشتری برای وقوع جرم را فراهم می‌کنند؛ از جمله این مکان‌ها، بافت‌های فرسوده و سکونت‌گاه‌های غیررسمی است که در زمره فضاهای بی‌دفاع شهری به‌شمار می‌روند (نوروزی، سرکشیکیان و بارانی، 1390، ص 23).

بافت فرسوده شهرستان بیرجند در مناطقی از مرکز، شمال و غرب آن واقع شده است که به‌دلیل گستردگی و فقدان الگوی شهرسازی، دارای گذرگاه‌های باریک و پرپیچ‌وخم بوده و فاقد شبکه معابر شهری است. این گذرگاه‌ها اکنون خود به معضل جدیدی برای ورود و گشت‌زنی نیروهای انتظامی تبدیل شده و این معابر امکان فرار مجرمین و پنهان شدن از دید مأمورین را فراهم کرده است؛ به همین دلیل این مناطق به مأمورین برای مجرمین تبدیل شده و بسیاری از ایشان این مکان‌ها را محل فعالیت خود از قبیل خرید، فروش، استعمال و حمل مواد مخدر و همچنین محل نگهداری اموال مسروقه و... قرار داده‌اند. در گذشته، این گذرگاه‌ها و معابر به جهت جلوگیری از ورود سارقان و متجاوزان اسب‌سوار به‌صورت باریک و پرپیچ‌وخم ایجاد شده بود که نقش بسزایی در پیشگیری از جرم داشت؛ اما با گذشت زمان و گسترش شهرها و شهرنشینی، به محل و مأمورین برای مجرمین و فعالیت‌های آنان تبدیل شد. بنا به اظهارات کارشناسان پلیس پیشگیری و عملیات استان از ابتدای سال 1399 تا کنون حدود 0/37 درصد از جرائم شهرستان بیرجند در حوزه بافت‌های فرسوده شهری رخ داده است که در امنیت شهروندان تأثیر گذاشته است.

فرماندهان انتظامی شهرستان بیرجند تلاششان بر این بوده که با برگزاری جلسات شورای معتمد پلیس و ارائه آموزش‌های لازم به شهروندان، کنترل مجرمان سابقه‌دار، گشت‌زنی هدفمند با توجه به پیک جرائم، آموزش کارکنان در راستای پیشگیری از جرائم، استفاده از ظرفیت‌های بسیج و گشت‌های رضویون و... میزان جرائم را در سطح حوزه سرزمینی خود به حداقل ممکن برسانند. شکی نیست که اگر اقدامات فوق، در کاهش جرائم مؤثر می‌بود تاکنون می‌بایست شاهد تحولی بزرگ در عرصه پیشگیری از جرم بودیم، درحالی‌که وقوع جرم همچنان بالاست.

با توجه به اینکه نقش تدابیر و اقدامات پیشگیری انتظامی از سوی سلسله‌مراتب فرماندهان در بازرسی‌ها و نظارت‌های تخصصی در خصوص موضوع یادشده مورد تأکید قرار گرفته است و از طرفی پیشگیری، علاج واقعه قبل از وقوع است و کم‌هزینه‌تر از اقدامات بعد از وقوع جرم است، به نظر می‌رسد انجام پژوهش در این زمینه به فرماندهان برای کاهش جرائم کمک خواهد کرد.

از آنجاکه در بسیاری از شهرهای قدیمی ایران، بافت فرسوده وجود دارد و جرائم بسیاری در این قسمت‌ها به وقوع می‌پیوندند، بیان ارتباط جرائم با این اماکن و مدیریت صحیح آن به‌منظور پیشگیری بسیار مهم و ضروری به نظر می‌رسد و از طرفی بهترین، کم‌هزینه‌ترین و سودمندترین روش مقابله با جرائم پیشگیری است که اهمیت موضوع را می‌رساند. نظریات جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی جنایی متعدد و بسیار مهمی به برقراری پیوند مفهومی میان معماری، مهندسی و برنامه‌ریزی شهری و پیشگیری از جرم و سیاست‌گذاری جنایی شهری پرداخته‌اند؛ اما هم قوانین جزایی کشورمان از توجه به این نظریه‌های غنی و کارآمد بسیار بی‌بهره‌اند و هم معضلات انتظامی و پلیسی در کشف جرم و تعقیب و گریز مجرمان و پیشگیری از جرائم شهری در ارتباط با این بافت‌ها (بالأخص در شهرستان بیرجند) ضرورت توجه به این حیطه را دوچندان می‌کند.

طراحی فضاهای رهاشده، تزریق فعالیت‌ها به قطعات خالی از کاربری، سبب حضور مردم و افزایش نظارت اجتماعی و کاهش پتانسیل شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی می‌شود. پلیس در حال حاضر نیز از راهکارهای متعددی برای کاهش جرائم و آسیب‌های اجتماعی استفاده می‌کند؛ اما همچنان کاستی‌هایی برای حل مسائل موجود در بافت‌های فرسوده مشاهده می‌شود و لزوم بهره‌گیری از روش‌های موفق مدیریت پیشگیری انتظامی برای کاهش جرائم و آسیب‌های اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد. از طرفی، تاکنون تحقیقات گوناگونی درباره کاهش جرائم از جمله سرقت لوازم داخل خودرو، انگیزه سرقت، شگرد سارقان، عوامل مؤثر در کشف و... صورت پذیرفته است؛ اما در خصوص نقش مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهری تحقیقی انجام نشده است و بنابراین، این پژوهش، تازگی دارد.

با انجام تدابیر و اقدامات پیشگیرانه، (وضعی، اجتماعی و انتظامی) در شهر بیرجند توسط فرماندهی انتظامی شهرستان و سایر دستگاه‌هایی که به حکم قانون در این زمینه موظف به فعالیت هستند و بهره‌گیری از گشت‌های انتظامی در نقاط آلوده و جرم‌خیز شهر، از یک‌سو می‌توان آگاهی‌های شهروندان را در زمینه جرائم و پیشگیری از آن بالا برد و از سوی دیگر، تعامل و هماهنگی دستگاه‌های ذی ربط در این حوزه را بیشتر و نهایتاً با اصلاح وضع موجود، جرائم را کنترل و باعث کاهش آن شد. چنانچه مطالعات دقیقی در این حوزه انجام نشود، آمار جرائم در این بافت‌ها در شهر بیرجند بالاتر خواهد رفت؛ مرتکبین جرائم از این فضاها نهایت استفاده را در راستای اعمال مجرمانه خود خواهند برد و امنیت شهروندان بیش‌ازپیش به مخاطره خواهد افتاد؛ بنابراین، پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند به چه میزان مؤثر است؟

پیشینه و مبانی نظری

سیدعلی‌پور و گودرزی (4400) در تحقیقی با عنوان «چالش‌های برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت شهری در جرم‌خیزی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی:

منطقه 14 شهرداری تهران» نوشته‌اند که یکی از عوامل مهم در افزایش میزان آسیب‌های اجتماعی وجود مناطق و مکان‌های جرم‌خیز است. تحقیقات نشان می‌دهد، میان میزان ارتکاب جرم و ویژگی‌های محل وقوع جرم رابطه معناداری وجود دارد. امروزه بافته‌های فرسوده در مناطق شهری و به‌ویژه کلان‌شهرها به محلی برای فسادهای اخلاقی، آسیب‌های اجتماعی، جرم و جنایت تبدیل شده‌اند. آزاد ارمکی (4400) در تحقیقی با عنوان «حیای زندگی شبانه در بافت فرسوده شهری خیابان لاله‌زار» معتقد است که بافت فرسوده شهری بخش بزرگی از شهرهای ایران را تشکیل می‌دهد. بسیاری از مناطق تهران با چنین مسائلی روبرو است و لزوم ساماندهی این فضاهای شهری بیشتر بر ما آشکار می‌شود؛ بنابراین مفهومی به نام زندگی شبانه به‌وجود می‌آید که به تشویق فعالیت‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در ساعات بیشتری از شبانه‌روز توجه دارد. استفاده شبانه‌روزی از فضا نه‌تنها آن را مستهلک نمی‌کند؛ بلکه حضور و فعالیت مستمر شهروندان را بر آن اهمیتی می‌بخشد که چه مردم و چه مدیران شهری در حفظ و نگهداری آن کوشا تر می‌شوند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که شاخص‌های زندگی شبانه از جمله احساس امنیت، دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، جذابیت و زیبایی فضا، افزایش ساعات فعالیت‌ها و همچنین برگرداندن کاربری گذشته در ساعاتی از شب می‌تواند موجب جذب مردم و پویایی این فضا باشد و نیز هویت اصلی این خیابان را تا حدودی به آن بازگرداند. پوراحمد، حاتمی‌نژاد و ملکی (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر بافت‌های ناکارآمد شهری بر آسیب‌های اجتماعی (مورد مطالعه: شهر مراغه)» معتقدند که پدیده فرسودگی در بافت‌های شهری بر کالبد بافت و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی را اثرگذار است. نتایج حاصل از شاخص ویکور نشان داد که نواحی 5 و 6 به‌عنوان نواحی کاملاً کارآمد، نواحی 7 و 4 به‌عنوان نواحی نسبتاً کارآمد و نواحی 1، 3 و 2 نیز به‌عنوان نواحی کاملاً ناکارآمد تعیین شده‌اند. همچنین سنجش وضعیت آسیب‌های اجتماعی در شهر مراغه نشان داد که ناحیه 1 دارای بیشترین میزان وقوع آسیب‌های اجتماعی در این شهر است. پس از آن نیز به‌ترتیب نواحی 3،

2، 4، 7، 6 و 5 بیشترین میزان وقوع آسیب‌های اجتماعی را شاهد بوده‌اند. در پایان نیز نتایج آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی نشان داد که بین ناکارآمدی بافت‌های شهری و وقوع آسیب‌های اجتماعی در سطح شهرها ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. عشایری و نامیان (1398) در تحقیقی با عنوان «فراتحلیل عوامل مؤثر بر پیشگیری از وقوع جرم» به این نتیجه رسیدند که پیشگیری از جرم به‌عنوان متغیر وابسته اصلی تأثیرپذیر از سرمایه اجتماعی (02/38 - اندازه اثر 3)، دین‌داری (0/392 - اندازه اثر)، عوامل انتظامی (0/217 - اندازه اثر)، نظارت (0/316 - اندازه اثر)، عوامل محیطی (0/259 - اندازه اثر) و رسانه‌های جمعی (0/261 - اندازه اثر) بوده و در مجموع پژوهش فعلی 0/339 از تغییرات پیشگیری از جرم را تبیین کرده است. درویشی، محمدی‌مقدم و میرزاخانی (1397) در تحقیقی با عنوان «تأثیر اقدامات مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی از جرم» به این نتیجه رسیدند که مجموع اقدام‌های فرماندهی انتظامی تهران بزرگ در رابطه با پیشگیری وضعی، در وضعیت موجود ضعیف و در وضعیت مطلوب خیلی ضعیف است. براساس بار عاملی محاسبه‌شده برای مؤلفه‌های پیشگیری وضعی، مؤلفه اقدامات مشارکتی - تعاملی (مردم و سازمان‌ها، مشارکت در طراحی فضا) رتبه اول را به خود اختصاص داده است. صادقانی، روزبه گل‌افشانی، جاهد قدمی و هدایت نژاد کاشی (1395) در تحقیقی با عنوان «اولویت ابعاد و معیارهای تأثیرگذار در ارتقای امنیت اجتماعی بافت‌های فرسوده شهری» که با استفاده از نظریه «سپتد» درباره معیارهای تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی در بافت‌های فرسوده انجام داده‌اند، نشان داده‌اند کیفیت‌های محیطی بر میزان امنیت محیط تأثیر بالقوه دارد و رویکرد بهره‌گیری از طراحی کالبدی برای ارتقای سطح امنیت اجتماعی یکی از مؤثرترین روش‌ها برای حفظ و ارتقای امنیت است.

هی و ژنگ¹ (1011) در تحقیقی با عنوان «پیش‌بینی نرخ جرم در محلات شهری بر اساس یادگیری ماشین» به این نتیجه رسیده که با افزایش تأثیر جرم و جنایت بر زندگی ساکنان، روش‌های مختلفی برای پیش‌بینی محل وقوع جرم

1- He & Zheng

به وجود آمده است. این روش‌ها تنها ارتباط بین یک عامل واحد و پراکندگی وقوع جرم را بررسی می‌کنند. این مقاله از شبکه‌های عصبی GAN برای ایجاد مدل پیش‌بینی نقشه‌های دارای مقیاس شهر و نقشه‌های پراکندگی وقوع جرم مرتبط با آن به‌منظور تجسم دقیق‌تر و سریع‌تر و پیش‌بینی توزیع جرم در محله‌های مختلف و ایجاد پایه برای برنامه‌ریزی و طراحی امنیتی توسط طراحان شهری استفاده می‌کند. فیلادلفیا به‌عنوان نمونه موردی با بیش از دو میلیون اطلاعات جنایی از 2006 تا 2018 برای ترسیم نقشه پراکندگی نقاط جرم انتخاب شده است. نقشه فیلادلفیا تهیه شده است و به مدل برای پیش‌بینی نرخ جرم در شهر با بیش از دو هزار تصویر یک به یک مربوط به آن آموزش داده شده است. پس از تکمیل آموزش مدل، نقشه دارای مقیاس می‌تواند مستقیماً به مدل داده شود و مدل بلافاصله نقشه پراکندگی نقاط جرم را ارائه دهد. با استفاده از داده‌های آموزش‌نیده فیلادلفیا به‌عنوان مجموعه آزمون، مدل می‌تواند مناطق تمرکز جرم را به‌طور دقیق پیش‌بینی کند. مناطق پیش‌بینی شده تمرکز جرم با مناطق تمرکز جرم در مطالعات قبلی یکسان است. با بازخورد مدل، برنامه‌ریز شهری می‌تواند طرح شهر را تنظیم کند و میزان جرم و جنایت را تا حد زیادی کاهش دهد. علاوه بر این، ایده‌های این مقاله می‌تواند به‌عنوان مجموعه‌ای از روش‌ها برای پیش‌بینی سایر مؤلفه‌های مشخصه شهری و تجسم آن‌ها مورد استفاده قرار گیرد. روزز، کادار، مالسن¹ (2011) در تحقیقی با عنوان «شبیه‌سازی عامل‌محور بر اساس داده جهت پیش‌بینی الگوهای جرم در محیط شهری» معتقد است که شبیه‌سازی‌های فضایی جرم به درک ما از سازوکارهای محرک جرم کمک می‌کند و می‌تواند به تصمیم‌گیرندگان در توسعه راهبردهای مؤثر بر کاهش جرم کمک کند. در سال‌های اخیر مدل‌های عامل‌محور² که محیط‌های جغرافیایی را برای ایجاد الگوهای جرم یکپارچه می‌کنند ایجاد شده‌اند، اگرچه شبیه‌سازی‌های جرم مبتنی بر داده نادر هستند. این مقاله (1) عوامل متعدد مهم الگوهای جرم را مشخص می‌کند، (2) منابع داده مربوط و در دسترس را جمع‌آوری می‌کند تا

1- Rosés, Kadar & Malleson

2- Agent-based models

یک لایه GIS با موقعیت جغرافیایی ثابت و پویا و با ویژگی‌های زمانی مربوط به جرم ایجاد کند، (3) یک محیط شهری مجازی با این لایه‌ها ایجاد می‌کند، که موقعیت عوامل جرم در آن مشخص می‌گردد، (4) یک فرایند تصمیم‌گیری مبتنی بر داده را با استفاده از یادگیری ماشین¹ پیشنهاد می‌کند تا عاملان² تصمیم بگیرند که بر اساس درک خود از محیط در فعالیت مجرمانه مداخله کنند و درنهایت، (5) الگوهای جرم ریزدانه³ در محیط شهری شبیه‌سازی شده ایجاد می‌کند. آریسوکوو، ایگبولکیو، اوی، اویپیپو، آسامو و راساک⁴ (2020) در تحقیقی با عنوان «مشارکت محلی در جلوگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه» اظهار داشتند، مناطق روستایی در نیجریه با انواع جنایات بدنام شده‌اند. امکانات رفاهی نامناسب مانند جاده‌های مناسب و زیرساخت‌های ارتباطی در مناطق روستایی نیجریه، تشخیص و پیشگیری مؤثر جرم جنایات در روستاهای نیجریه را برای پلیس نیجریه دشوار کرده است. در نتیجه تشدید این فعالیت‌های بزهکارانه، جوامع روستایی در نیجریه برای محافظت از محله‌های خود پلیس محلی را توسعه داده‌اند. یافته‌های این مطالعه، موارد متعدد سرقت را به‌عنوان جرم رایج در روستاهای نیجریه نشان داد. جوانان درصد بیشتری از مظنونان جرم در ایستگاه‌های پلیس را تشکیل می‌دهند. بیکاری و فقر در میان مردم روستایی به ویژه جوانان علت این جرائم بوده است. فقدان زیرساخت‌های اجتماعی، حضور ناکافی پلیس و حمایت دولت از جوانان بیکار وضعیت جرائم را در مناطق روستایی وخیم‌تر کرده است. سطح پایین تعاملات جامعه با پلیس در پیشگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه وجود داشت. این مطالعه افزایش مشارکت پلیس و مردم را در پیشگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه توصیه می‌کند. پیروزفر، فار، ابوقایی نیمو و اوسی برچای⁵ (2019) در تحقیقی با عنوان «جلوگیری از جرم در فضاهای شهری از طریق طراحی محیطی: دیدگاه انتقادی انگلستان» گفته‌اند،

1- Machine-learning

2- Agents

3- Fine-grained crime patterns

4- Arisukwu, Igbolkwu, Oye, Oyeyipo, Asamu & Rasak

5- Piroozfar, Farr, Aboagye-Nimo & Osei-Berchie

زمینه‌محور بودن وقوع جرم در سطح گسترده‌ای پذیرفته شده است. برخی نظریه‌ها برای شرح موضوع بر ناهنجاری‌های اجتماعی متمرکز شده‌اند و به این مفهوم اشاره کرده‌اند که اگر چنین ناهنجاری‌هایی از جامعه حذف گردند، جنایات مهم و جدی ریشه‌کن می‌شوند. روش پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی¹ به منظور استفاده مؤثر از محیط ساخته شده برای کاهش جرم و جنایت اتخاذ شده است. نتایج نشان داد از زمانی که اقدامات مداخله‌ای در سال 2011 مطرح شد، مرکز شهر بریکستون کاهش نرخ جرم و جنایت را تجربه کرده، درحالی‌که برای سایر مناطق انگلستان و ولز این نرخ افزایش داشته است. بین مدت زمان سکونت و ترس از انجام جرم رابطه مثبت وجود داشت. وجود روشنایی در داشتن درک امنیت ضروری است. درنهایت، تحقیقات نشان داد که علی‌رغم کاهش نرخ جرم و جنایت ذی‌نفعان خواستار بهبود بیشتر شرایط هستند.

پیشگیری انتظامی

پیشگیری انتظامی عبارت است از «تدابیر و اقدامات پیشگیرانه نیروی انتظامی و سایر دستگاه‌هایی که به حکم قانون در این زمینه موظف هستند با هدف حمایت از شهروندان آسیب‌پذیر در برابر خطر وقوع جرم، افزایش آگاهی‌های عمومی و ارائه خدمات مشاوره‌ای پیشگیرانه، نظارت و مراقبت بر اماکن عمومی و مناطق جرم‌زا و افزایش هزینه‌های ارتکاب جرم» (وروایی، 2392، ص 81). رویکرد پیشگیری انتظامی هم می‌تواند، برای تحقق اهداف پیشگیری اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد و هم در جهت تحقق اهداف پیشگیری وضعی، اما رویکرد مذکور به لحاظ ویژگی‌ها و خصوصیات که دارد، بیشتر از جنبه پیشگیری وضعی مورد توجه قرار می‌گیرد، زیرا پلیس به‌عنوان یکی از مظاهر حاکمیت، به‌صورت تخصصی دارای وظیفه نظارت و کنترل بر جامعه است، درواقع پلیس، ابزارها و اختیارات لازم را جهت محدود نمودن فرصت‌های ارتکاب جرم دارا است و به‌عنوان مثال می‌تواند با نظارت بر اماکن جرم‌زا، به افزایش هزینه ارتکاب جرم و پیشگیری از جرم مبادرت کند. البته

1- Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)

تأکید بر وجود ابعاد و جنبه‌های پیشگیری وضعی در پلیس به معنای نفی جنبه‌های پیشگیری اجتماعی در آن نیست بلکه پلیس با پذیرش رویکرد جامعه‌گرایی، می‌تواند نقش بسزایی در تحقق اهداف پیشگیری اجتماعی داشته باشد (داودی دهقانی، 1396، صص 50-11).

پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی شامل اقدامات و روش‌هایی است برای کاهش فرصت که جرم به‌سوی شکل کاملاً خاصی از جرم نشانه می‌رود، متضمن طراحی و مدیریت محیط بلاواسطه (صحنه و محل وقوع جرم) یا همان نظارت و تحت نفوذ در آوردن هر چه پایدارتر و سازمان‌یافته‌تر محل وقوع جرم است، به طوری که زحمات و خطرات ناشی از اقدام برای ارتکاب جرم را افزایش داده و سود را کاهش می‌دهد (درویشی، 1399، ص 39).

پیشگیری اجتماعی

پیشگیری اجتماعی عبارت است از تدابیر و روش‌های آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دولت، نهادها و سازمان‌های غیردولتی و مردمی در زمینه سالم‌سازی محیط اجتماعی و محیط فیزیکی برای حذف یا کاهش عوامل اجتماعی وقوع جرم (ذوالفقاری و فعال، 1394، ص 31). با توجه به نگرش‌های متفاوت به عوامل اجتماعی جرم، تقسیم‌بندی‌های مختلفی از پیشگیری اجتماعی ارائه شده است. از یک نظر پیشگیری اجتماعی از جرم به پنج زمینه تقسیم‌بندی شده است: 1- پیشگیری اوان کودکی یا پیشگیری رشد مدار؛ 2- پیشگیری از طریق رویکرد توسعه اجتماعی؛ 3- پیشگیری از طریق تمرکز بر نهادهایی مانند مدرسه یا مشاغل به جای تمرکز به افراد؛ 4- پیشگیری از طریق انحراف مسیر بزه کاری گروه‌های در معرض خطر؛ 5- پیشگیری از طریق تغییر ارزش‌های اجتماعی توسط رسانه‌های مکتوب و غیر مکتوب (ذوالفقاری و فعال، 1394، ص 37).

بخشی از نیروی انتظامی که مجهز به تجهیزات لازم بوده و با وسایل یا پیاده و آشکار و پنهان ضمن داشتن برنامه‌ریزی زمانی و مکانی معین، محدوده استحفاظی کلانتری‌ها را با تردد و رفت‌وآمد خود زیر نظر داشته و با مشاهدات و نظارت مستقیم خود موجبات استقرار نظم و تأمین امنیت و جلوگیری از وقوع جرم را فراهم می‌کند در اصطلاح «گشت انتظامی» نامیده می‌شود (ابتهاج، 1387، ص 2). افزایش گشت‌های پلیس در اماکن و محل‌های جرم‌خیز یکی از کارهای پلیس پیشگیری است، اما برای کارایی بهتر و بهینه این گشت‌ها باید نکاتی را مدنظر قرار داد: 1- شناسایی محل‌های جرم‌خیز و افراد مجرم؛ 2- افزایش گشتی‌های پلیس؛ 3- مجهز بودن گشتی‌ها؛ 4- استفاده از توانمندی‌های مردم؛ 5- تجهیز گشتی‌ها به سامانه جی‌پی‌اس؛ 6- آموزش گشتی‌ها؛ 7- راه‌اندازی گشت‌های تخصصی؛ 8- گشت‌های محسوس و نامحسوس. (فاطمی موحد، 1398، ص 443).

مناطق آلوده و جرم‌خیز

جرائم در هر مکان و نقطه‌ای از شهر امکان وقوع دارند، ولی رفته‌رفته محله‌هایی در هر شهر به دلیل فقر، مهاجرت، ملاحظات قومی و نژادی و... به وجود می‌آید که به مکان‌های امن برای بزهکاران و تهیه نقشه‌های ارتکاب جرم تبدیل می‌شوند. این اماکن موقعیت مناسب‌تری را برای ارتکاب جرم فراهم می‌کنند و انگیزه افراد را برای نقض قانون افزایش می‌دهند. این اماکن محله‌های جرم‌خیز نامیده می‌شوند (فاطمی موحد، 1398، ص 247). محدوده جغرافیایی این محله‌ها، در مواردی گاهی به یک پارک، سینما و خیابان محدود می‌شوند، ولی در مواردی منطقه مسکونی وسیعی را در برمی‌گیرند. (خیبری، 1398، ص 28).

تحلیل جغرافیای بزه‌کاری در شهرها به‌طور کلی به یکی از دو روش تحلیلی تحلیل همبستگی و تحلیل فرصت‌های جرم است. تحلیل همبستگی، رابطه اعمال مجرمانه با مشخصه‌های فردی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی شهر را می‌سنجد.

این شیوه نخستین بار در سال ۱۹۴۲ به وسیله «شاو^۱» و «مک کی^۲» در بررسی جرائم شهری استفاده شد. آن‌ها دریافتند که در قسمتی از محدوده‌های شهر که نابسامانی‌های اجتماعی همچون میزان فقر، تحرکات جمعیتی و ناهمگونی ساکنین بیشتر است، میزان جرائم نیز بالاست. (سلطانی، ۱۳۹۷، ص ۲۰).

جدول شماره ۱: چهار نظریه در مورد جرم، خشونت و فضای شهری

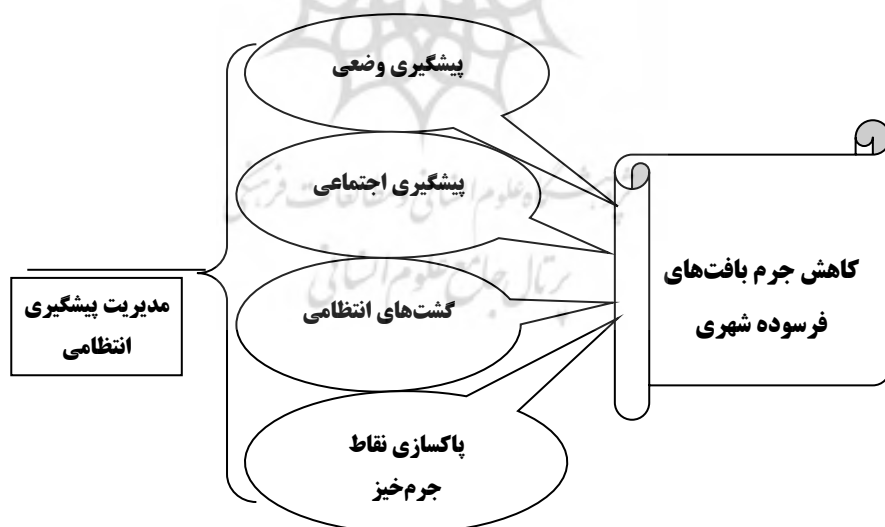
کنترل فضا	نظارت	فعالیت
تعیین حدود مشخص بین فضاهای عمومی و خصوصی	نیاز به ناظران خیابان که صاحبان طبیعی خیابان هستند (استفاده‌کنندگان و ساکنان خیابان) با تنوع فعالیت‌ها و عملکردهای گوناگون که به‌طور طبیعی مکان‌های مسکونی را ایجاد می‌کند افزایش می‌دهد.	ضرورت پیاده‌روها... استفاده‌کنندگان کافی از مردم ساکن ساختمان‌های کنار خیابان به تماشای پیاده‌روها بپردازند.
قلمروگرایی - ظرفیت محیط فیزیکی برای ایجاد نواحی قابل مشاهده تأثیر قلمرو (شامل سیستم‌هایی که به مرزها اشاره دارند و سلسله‌مراتب نواحی خصوصی رو به افزایش را مشخص می‌کنند).	نظارت - ظرفیت طراحی فیزیکی برای فراهم آوردن فرصت‌های نظارت برای ساکنان	از مشاجراتی که فعالیت بیشتر در خیابان را موجب می‌شوند خودداری کرده و وجود کاربری‌های تجاری لزوماً به کاهش جرم‌های خیابانی می‌انجامد.
کنترل دسترسی طبیعی که با ممانعت از دسترسی به هدف جرم مجال کمتری فراهم می‌آورد. قلمرو گرایی، طراحی فیزیکی، ایجاد یا گسترش یک حوزه نفوذ به‌طوری که در استفاده‌کنندگان از مایملک یک حس مالکیت پدید آورد.	نظارت طبیعی به‌عنوان نتیجه معمولی مایملک	نظارتی که با حرکت مردم درون فضا فراهم می‌آید.
فضاها با سایر فضاها ادغام می‌شوند به‌طوری که عابران پیاده به دیدن و حرکت درون آن‌ها تشویق می‌شوند.	نظارتی که با حرکت مردم درون فضا فراهم می‌آید.	از آنجایی که امنیت بستگی به نواحی با سکونت و کاربری مداوم دارد این نواحی باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که این امکان را فراهم آورند (برای مثال با ادغام مناسب آن‌ها با توجه به مسیرهای حرکتی).

منبع: کرامونا، هیت، اک و تایزدل^۱، (۲۰۱۰، ص ۱۵۱)

- 1- Shaw
- 2- McKay
- 3- Jacobs
- 4- Newman
- 5- Hiler

مدل مفهومی پژوهش

با استفاده از نظریه‌ها و تکیه بر تحقیقات موجود، این تحقیق در پی کاهش جرم از طریق مدیریت پیشگیری انتظامی است و در این جهت ارتباط بین مدیریت پیشگیری انتظامی در کاهش جرم و چگونگی تأثیر و تأثر آن‌ها بر یکدیگر نیز مدنظر است. به‌عبارت‌دیگر، این پژوهش به بررسی تأثیر چهار عامل پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی، گشت‌های انتظامی و پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند می‌پردازد. بر این اساس در تبیین چهارچوب نظری بر بخشی از نظریه‌های پیشگیری از جرم از جمله: پنجره شکسته، مکتب شیکاگو، نظریه سپتد و نظریه محیط محور تأکید می‌شود. در این دیدگاه‌ها، به پیشگیری از جرم از طریق پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی، گشت‌های انتظامی و پاکسازی نقاط جرم‌خیز توجه شده است؛ بنابراین، مدیریت پیشگیری انتظامی مطابق بخشی از دیدگاه‌های فوق، بر اساس چهار زیرمجموعه اصلی مدیریت پیشگیری انتظامی (پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی، گشت‌های انتظامی، پاکسازی نقاط جرم‌خیز) به دنبال کاهش جرائم و افزایش امنیت مردم است.

شکل 1- مدل مفهومی پژوهش (محقق ساخته)

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها کمی می‌باشد که به روش پیمایشی انجام شده است. در این پژوهش با توجه به این‌که از نوع توصیفی - تحلیلی است، برای تدوین ادبیات و مباحث نظری، از مطالعات کتابخانه‌ای و در بخش میدانی از پرسش‌نامه استفاده شده است. جامعه آماری شامل کارشناسان انتظامی و مدیران شهر بیرجند می‌باشند. حجم نمونه 58 نفر است که شامل 38 نفر از کارشناسان و مدیران انتظامی و 20 نفر از کارشناسان و مدیران شهری می‌شود که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق‌ساخته شامل 35 سؤال بوده است. روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه با روش اجماع صاحب‌نظران و پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ 0/89 به‌دست آمد. برای آمار استنباطی از آزمون آلفای کرونباخ و برای بررسی پایایی پرسش‌نامه، آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها یا توزیع نرمال متغیرها، آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی فرضیه‌های پژوهش استفاده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای و نرم‌افزار SPSS نسخه 22 استفاده شده است؛ و پایایی پرسش‌نامه در جدول شماره 1 ارائه شده است.

جدول شماره 2: پایایی پرسش‌نامه تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم بافت‌های فرسوده

شهری			
متغیرها	تعداد سؤال	تعداد آزمودنی	ضریب آلفای کرونباخ
پیشگیری وضعی	00	58	0/66
پیشگیری اجتماعی	9	58	0/83
گشت‌های انتظامی	9	58	0/99
پاکسازی نقاط جرم خیز	7	58	0/66
کل (مدیریت پیشگیری انتظامی)	55	58	0/89

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

جدول 3- توزیع فراوانی و درصد نمونه آماری بر اساس توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

سازمان محل خدمت	فراوانی	درصد	پست سازمانی	فراوانی	درصد
بهبودی	4	6/9	کارشناس انتظامی	38	65/5
مسکن و شهرسازی	4	6/9	کارشناسان و مدیران شهری	20	34/5
دادگستری	4	6/9	جمع	58	100
شهرداری	3	5/2	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
فرمانداری	5	8/6	دیپلم	1	1/7
نیروی انتظامی	38	65/5	فوق دیپلم	5	8/6
جمع	58	100	لیسانس	29	50
			فوق لیسانس و بالاتر	23	39/7
			جمع	58	100

جدول 4- آماره‌های توصیفی تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده

شاخص آماری متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی	حداقل	حداکثر
مدیریت پیشگیری انتظامی	58	4/04	0/34	0/54	0/12	2/40	4/87
پیشگیری وضعی	58	4/06	0/38	-0/38	0/18	3/20	4/80
پیشگیری اجتماعی	58	3/98	0/48	-0/91	0/12	3	4/89
گشت‌های انتظامی	58	4/15	0/44	-0/65	-0/08	3/22	5
پاکسازی نقاط جرم‌خیز	58	3/98	0/40	0/19	-0/11	2/86	4/86

یافته‌های استنباطی

جدول 5- نتایج حاصل از آزمون نرمال بودن کولموگروف - اسمیرنوف

گویه‌ها	ضریب به دست آمده	معنی‌داری	نتیجه
گویه‌های مربوط به پیشگیری وضعی	0/991	0/280	تأیید نرمال بودن توزیع آماری
گویه‌های مربوط به پیشگیری اجتماعی	0/844	0/475	تأیید نرمال بودن توزیع آماری
گویه‌های مربوط به گشت‌های انتظامی	0/683	0/740	تأیید نرمال بودن توزیع آماری
گویه‌های مربوط به پاکسازی نقاط جرم‌خیز	0/814	0/521	تأیید نرمال بودن توزیع آماری
گویه‌های مربوط به مدیریت پیشگیری انتظامی	0/843	0/504	تأیید نرمال بودن توزیع آماری

با توجه به نتیجه، نرمال بودن توزیع همه گویه‌ها مورد تأیید است.

فرضیه اصلی: مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

جدول 6- تی تک نمونه‌ای (تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده)

Test value = 3						
تعداد کارشناسان	متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی داری
58	مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم	4/04	0/34	23/39	57	0/000

نتیجه: با توجه به نتایج جدول 6 مشاهده می‌شود که مقدار تی تک نمونه‌ای مشاهده شده تأثیر مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده، برابر با (23/39) است و با توجه به مقدار (sig < 0/05) می‌توان ادعا نمود که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری دارد؛ در نتیجه، فرضیه اصلی پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی یک: پیشگیری وضعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

جدول 7- تی تک نمونه‌ای (تأثیر پیشگیری وضعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده)

Test value = 3						
تعداد کارشناسان	متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی داری
58	پیشگیری وضعی بر کاهش جرم	4/06	0/38	21/18	57	0/000

نتیجه: با توجه به نتایج جدول 7 مشاهده می‌شود که مقدار تی تک نمونه‌ای مشاهده شده تأثیر پیشگیری وضعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده برابر با (21/18) است و با توجه به مقدار (sig < 0/05) می‌توان ادعا کرد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی پیشگیری وضعی بر کاهش جرم

در بافت فرسوده تأثیر معناداری دارد؛ در نتیجه، فرضیه فرعی یک پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی دو: پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

جدول 8- تی تک نمونه‌ای (تأثیر پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده)

Test value = 3						
تعداد کارشناسان	متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
58	تأثیر پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم	3/98	0/48	15/43	57	0/000

نتیجه: با توجه به نتایج جدول 8 مشاهده می‌شود که مقدار تی تک نمونه‌ای مشاهده‌شده تأثیر پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده برابر با (15/43) است و با توجه به مقدار (sig < 0/05) می‌توان ادعا کرد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری دارد؛ در نتیجه، فرضیه فرعی دو پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی سه: گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

جدول 9- تی تک نمونه‌ای (تأثیر گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده)

Test value = 3						
تعداد کارشناسان	متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
58	تأثیر گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم	4/15	0/44	19/69	57	0/000

نتیجه: با توجه به نتایج جدول 9 مشاهده می‌شود که مقدار تی تک نمونه‌ای مشاهده‌شده تأثیر گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده برابر با (19/69) است و با توجه به مقدار (sig < 0/05) می‌توان ادعا کرد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی گشت‌های انتظامی بر کاهش

جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری دارد؛ در نتیجه، فرضیه فرعی سه پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی چهار: پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

جدول 00- تی تک نمونه‌ای (تأثیر پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده)

Test value = 3						
تعداد کارشناسان	متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
58	پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم	3/98	0/40	18/54	57	0/000

نتیجه: با توجه به نتایج جدول 10 مشاهده می‌شود که مقدار تی تک نمونه‌ای مشاهده‌شده تأثیر پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده برابر با (18/54) است و با توجه به مقدار (sig < 0/05) می‌توان ادعا کرد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری دارد؛ در نتیجه، فرضیه فرعی چهار پژوهش تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه اصلی: مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشانگر این است که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری داشت و این فرضیه تأیید شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اصلی با پژوهش‌های عشایری و نامیان (1398) که عوامل انتظامی و سایر عوامل را بررسی کرده و همچنین با درویشی و همکاران (1397)، پوراحمد و همکاران (۱۳۹۹) که بررسی تأثیر بافت‌های ناکارآمد شهری بر آسیب‌های اجتماعی و پدیده فرسودگی در بافت‌های شهری بر کالبد بافت و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی را اثرگذار دانسته و همچنین تحقیق

سیدعلی‌پور و گودرزی (1400) که چالش‌های برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت شهری در جرم‌خیزی بافت فرسوده شهری را بررسی نمودند، همسویی داشته است. در این پژوهش‌ها، به‌طور کلی بر نقش مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم بر کاهش جرم تأکید شده است. مکان و ویژگی‌های خاص آن نقش مهم و بسزایی در وقوع یا پیشگیری از وقوع جرم ایفا می‌کند، زیرا مکان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان تحقق جرائم، همواره مطرح بوده است. برخی مکان‌های شهری به لحاظ ساختار کالبدی خاص، نوع فعالیت، ویژگی‌های ساکنان آن امکان بیشتری برای وقوع جرم را فراهم می‌کند از جمله این مکان‌ها بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری و سکونت‌گاه‌های غیررسمی می‌باشند که در زمره فضاهای بی‌دفاع شهری به‌شمار می‌روند؛ و به‌دلیل فعالیت راحت مجرمین در آن امکان بیشتری را برای وقوع جرم فراهم می‌کنند. پلیس و دستگاه انتظامی یکی از متولیان امنیت عمومی است که عمده وظیفه آن پیشگیری انتظامی است. پیشگیری انتظامی از آن جهت حائز اهمیت است که حافظ نظم و امنیت اجتماعی است. اجتماع، همزمان سرچشمه جرم، قربانی جرم و حامی عاملان اجرای قانون که درصدد کنترل جرم هستند، است. اقدامات پلیسی نظیر افزایش گشت‌های انتظامی و حضور ملموس و مؤثر پلیس در سطح شهر در جهت جلوگیری از اعمال مجرمانه و کاهش تکرار جرم در چهارچوب قانون و نیز بررسی روند بزهکاری و علل وقوع آن به‌منظور اتخاذ تدابیر مقابله با مجرم و انجام اقدامات فوری در امر مبارزه با بزهکاری و جرائم و همکاری با ارگان‌های مسئول در زمینه کاهش جرائم می‌تواند به مهار و کنترل جرم بینجامد.

فرضیه فرعی یک: پیشگیری وضعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی پیشگیری وضعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری داشت و این فرضیه تأیید شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه فرعی یک با پژوهش‌های هی، ژنگ (2021) که پیش‌بینی نرخ جرم در محلات شهری بر اساس یادگیری ماشین و پیروفر و همکاران (2019) که وجود

روشنایی را در کاهش جرم مؤثر را بیان داشته و درویشی، و همکاران، (1397) که تأثیر اقدامات مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی از جرم را بررسی کردند، همسویی داشته است. در این پژوهش‌ها به‌طور کلی بر نقش پیشگیری وضعی بر کاهش جرم تأکید شده است.

پیشگیری وضعی یعنی تغییر اوضاع و احوال و شرایط خاص به‌منظور دشوار کردن، پرخطر کردن یا جاذبه زدایی ارتکاب جرم. این نوع از پیشگیری، از لحاظ مبانی و شیوه‌ها، کاملاً با دیگر گونه‌های پیشگیری متفاوت است. پیشگیری وضعی به عوامل بزهکاری توجهی ندارد، بلکه بیشتر به‌دنبال تغییر وضعیت‌های پیش‌جنایی به‌منظور تأثیرگذاری در تصمیم بزهکاران بالقوه است. این شکل از پیشگیری، از نظریه‌های جرم‌شناسی مبتنی بر عقلانیت گذر از اندیشه به فعل الهام گرفته است زیرا بزهکار، با محاسبه سود و ضرر اقدام می‌کند. در این خصوص اقداماتی از قبیل افزایش مراقبت از محله، اطلاع‌رسانی و هشدارهای پلیسی، پاسگاه‌های ایست بازرسی سیار و ثابت، تقلیل وسوسه‌ها در مجرمان، حذف آماج‌های جرم، کاهش جاذبه آماج‌ها، گشت‌زنی شهروندان و برنامه‌های نظارت بر محله، راهبرد تغییر محیط، نصب دوربین‌های مداربسته در نقاط جرم‌خیز و نورپردازی و روشنایی ضعیف سطح معابر و خیابان‌ها می‌تواند ارتکاب جرم را برای مجرمان دشوار، پرخطر و کم جاذبه کند و نقش پیشگیرانه داشته باشد.

فرضیه فرعی دو: پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

بر اساس نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری داشت و این فرضیه تأیید شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه فرعی دو با پژوهش درویشی و همکاران (1397) از بُعد اقدامات مشارکتی - تعاملی (مردم و سازمان‌ها، مشارکت در طراحی فضا)، آریسوکوو و همکاران (2020) که مشارکت محلی در جلوگیری و کنترل جرم در روستاهای نیجریه را بررسی کردند و صادقانی و همکاران (۱۳۹۵) که اولویت ابعاد و معیارهای تأثیرگذار در ارتقای امنیت اجتماعی بافت‌های فرسوده

شهری را بررسی کرده و در این پژوهش‌ها به‌طور کلی بر نقش پیشگیری اجتماعی بر کاهش جرم تأکید شده است. در خصوص پیشگیری اجتماعی می‌توان گفت: جلوه‌های تدابیر پیشگیری اجتماعی نیز به چند صورت ظاهر می‌شود: از یک سو با مداخلاتی مواجهیم که محل اجرای آن محله و شهر محل زندگی است. از سوی دیگر برنامه‌هایی می‌توان یافت که گروه هدف آن فرد و خانواده او هستند که در اینجا در زبان جرم‌شناسی، از پیشگیری رشدمدار سخن به میان می‌آید؛ یعنی مداخله در مورد عواملی که چنانچه مورد غفلت قرار گیرد، فرد دچار بزهکاری زودرس می‌شود. بر پایه این دیدگاه بزهکار، در مجرمیت خود سهم زیادی ندارد و بیشتر قربانی محیط‌های شخصی مانند خانواده، مدرسه، دوستان، رسانه‌ها، اقتصاد و... محیط‌های اجتماعی عمومی مانند سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. بدین ترتیب پیشگیری اجتماعی به فرآیند تربیت و رشد انسان تکیه می‌کند و راهبردهایی نیز برای پیشگیری از جرم ترسیم می‌کند. از جمله این راهبردها می‌توان به تعامل با تشکل‌ها، نهادها و سازمان‌های غیردولتی، تعامل با مراکز دولتی، نهادها و سازمان‌های دست‌اندرکار طراحی و اجرایی قوانین شهری، مشارکت با اқشار اجتماعی، ایجاد مراکز مشاوره و مددکاری و ارائه مشاوره‌های روان‌شناختی در کلانتری، فرهنگ‌سازی و ارائه آموزش‌های همگانی، ساخت و تولید فیلم‌های سینمایی، مستند و پویانمایی و کاهش معضلاتی همچون فقر، بیکاری، اعتیاد و آسیب‌های اجتماعی اشاره کرد.

فرضیه فرعی سه: گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی، گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری داشت و این فرضیه تأیید شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه فرعی سه با روزز و همکاران (2021) که موقعیت جغرافیایی را که عوامل جرم‌زا را ترسیم می‌کند، همسویی داشته است. در این پژوهش به‌طور کلی بر نقش گشت‌های انتظامی بر کاهش جرم تأکید شده است. در مورد گشت‌های

انتظامی و تأثیر آن بر کاهش جرم می‌توان گفت: گشت‌های پلیسی یکی از مؤثرترین ابزارها و راهکارهای پلیس در پیشگیری و کاهش جرم در جامعه است که در ساختار کلانتری و پاسگاه تجلی یافته‌اند. فلسفه وجودی گشتی‌های کلانتری و پاسگاه در برقراری نظم و امنیت و جلوگیری از وقوع جرائم از همین جا سرچشمه می‌گیرد. حضور پلیس و گشت انتظامی در نقاط جرم‌خیز بافت‌های فرسوده شهری، برخورد با جرائم مشهود در بافت‌های فرسوده شهری، حضور سریع در صحنه وقوع جرائم مهم، پشتیبانی از گشت‌های غیرآشکار، انجام عملیات آشکار و تعقیب مجرمان، کنترل مجرمان سابقه‌دار توسط پلیس و عوامل گشت و... می‌توانند در کاهش بزهکاری و جرم تأثیرگذار باشند زیرا حضور محسوس و غیرمحسوس پلیس ریسک دستگیری مجرمان را در انجام جرم افزایش می‌دهد.

فرضیه فرعی چهار: پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده شهر بیرجند مؤثر است.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که از نظر کارشناسان و مدیران شهری و انتظامی، پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم در بافت فرسوده تأثیر معناداری داشت و این فرضیه تأیید شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه فرعی چهار با پژوهش‌های عشایری و نامیان (1398)، که بر حضور عوامل انتظامی و نظارت در کاهش جرم در بافت فرسوده تأکید داشتند، همسویی داشته است. در این پژوهش‌ها، به‌طور کلی بر نقش مدیریت پیشگیری انتظامی و پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم تأکید شده است. در خصوص پاکسازی نقاط جرم‌خیز و بافت فرسوده نیز می‌توان چنین تبیین کرد که: شکل‌گیری بافت یک شهر به‌طور مستقیم با شبکه معابر آن ارتباط دارد، به طوری که نوع هریک از این بافت متأثر از شکل‌گیری خیابان‌ها در داخل شهر است. مطالعه شکل و نقشه شهرها می‌تواند ما را به بسیاری از علل وقوع جرم که در ارتباط با محیط شهری می‌باشند راهنمایی کند. از بررسی شبکه معابر شهری در بافت‌های قدیم می‌توان نتیجه گرفت که این بافت‌ها با تراکم کنونی جمعیت و همچنین کاربری‌های امروزی هم‌خوانی ندارند. مشخصه‌های بسیاری

مانند عدم دسترسی مطلوب در این بافت‌ها از جمله عوامل مؤثر در وقوع جرم است. به نظر می‌رسد یکی از علل اصلی فراوانی بزهکاری در این محدوده‌ها این است که بزهکاران در ارزیابی این مکان‌ها درمی‌یابند جامعه و سازمان‌های رسمی و غیررسمی اجتماعی، توانایی و امکان کنترل مناسب این محدوده‌ها را ندارند؛ بنابراین در این مکان‌ها امکان مناسب تری برای ارتکاب بزه با حداقل خطر و تهدید وجود دارد. همان‌طور که نتایج این پژوهش در مورد این مناطق نشان داد، اقداماتی از قبیل کنترل مکان‌های آلوده و کانون‌های جرم‌خیز، تغییر نام مکان‌های جرم‌خیز، کاهش فاصله اماکن انتظامی از مناطق آلوده و جرم‌خیز، پیشگیری از ایجاد اماکن امن و مخفیگاه‌های مناسب برای مجرمان و مبارزه با مواد مخدر و از بین بردن محل استعمال مواد مخدر در بافت‌های فرسوده بر کاهش جرم مؤثر است. در کل می‌توان گفت، هر یک از انواع پیشگیری اعم از پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی، گشت‌های انتظامی و پاکسازی نقاط جرم‌خیز بر کاهش جرم تأثیر معناداری دارد و بهتر است که از راهبردهای تلفیقی که به عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی، روان‌شناختی، تربیتی یا حتی خانوادگی توجه دارد، به‌منظور نتیجه مؤثرتر و کارآمدتر استفاده کرد.

پیشنهادها

1. نظارت رسمی بر سازمان‌های عمومی، خصوصی و نهادهایی که خدمات، محصولات و نحوه عملکردشان فرصت‌هایی را برای طیف وسیعی از جرائم فراهم می‌کند؛ نظیر مدارس، بیمارستان‌ها تقویت شود.
2. اقدامات نامحسوس برای کنترل مجرمان سابقه‌دار، کنترل نقاط آلوده و جرم‌خیز با مدیریت و ساماندهی گشت‌ها و تأمین نیروی انسانی مورد نیاز انجام شود.
3. بر اقدامات امنیتی مانند نصب دوربین‌های مداربسته، افزایش نورپردازی و روشنایی معابر و خیابان‌ها تأکید شود و یا تعداد افراد پلیس برای ترساندن و بازداشتن افراد از ارتکاب جرم افزایش یابد.
4. با فناوری نوین و طراحی ساختمان و محله‌ها، امنیت فیزیکی افزایش یابد.

5. تعامل مستقیم سازمان پلیس با تشکل‌ها، نهادها و سازمان‌های غیردولتی و به‌ویژه اقشار اجتماعی گسترش یابد.
6. آموزش پیشگیرانه در مدارس برای آشنایی دانش‌آموزان برای تعامل با پلیس و پیشگیری از اعتیاد و سرقت در مناطق فرسوده تقویت شود و در این راه از فیلم، پویانمایی و ظرفیت رسانه‌های جمعی استفاده شود.
7. از شورای محله و گشت‌زنی شهروندان در کنترل مواد مخدر و اجرای برنامه‌های نظارت بر محله استفاده شود.
8. ایست‌های بازرسی ثابت و سیار و گشت‌زنی مانوری در بافت‌های فرسوده به‌منظور پیشگیری از جرم تقویت شود.
9. فاصله اماکن انتظامی از مناطق آلوده و جرم‌خیز کاهش یابد
10. پیشگیری از ایجاد اماکن امن و مخفی‌گاه‌های مناسب برای مجرمان به‌طور مستمر در دستور کار کلانتری و پاسگاه‌های انتظامی قرار گیرد.

سپاسگزاری

بدین‌وسیله، مراتب تشکر و قدردانی خویش را از تمامی کسانی که در انجام پژوهش ما را یاری رساندند، به‌ویژه کارشناسان انتظامی و کارشناسان و مدیران شرکت‌کننده در این مطالعه اعلام می‌داریم.

پروژه: گام دوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

— آزاد ارمکی، مرضیه. (1400). احیاء زندگی شبانه در بافت فرسوده شهری خیابان لاله‌زار. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، 3(2)، صص 1-32. قابل بازیابی از:

<https://journals.uok.ac.ir>

— ابتهاج، ابوالقاسم. (1387). *گشت انتظامی*. تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.

— پوراحمد، احمد؛ حاتمی‌نژاد، حسین و ملکی، رباب (۱۳۹۹). بررسی تأثیر بافت‌های ناکارآمد شهری بر آسیب‌های اجتماعی (مورد مطالعه: شهر مراغه). *مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی*، ۱(۳)، صص 37-52. قابل بازیابی از:

<https://gsma.lu.ac.ir/article-1-69-fa.html>

— خیبری، رستم. (1398). *تأثیر اجرای طرح پاکسازی مناطق آلوده و جرم‌خیز در پیشگیری از سرقت خودرو (مورد مطالعه، کرج 1394)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی. دانشکده فرماندهی و ستاد، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران.

— داودی‌دهاقانی، ابراهیم. (1396). *طراحی الگوی مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم با رویکرد اطلاعات محور*. رساله دکتری مدیریت پیشگیری از جرم. دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران.

— درویشی، صیاد. (1399). *بررسی اقدامات اجرایی کلانتری و پاسگاه‌های انتظامی در پیشگیری از جرم*. *فصلنامه علمی مطالعات پیشگیری از جرم*، 15(54)، صص 45-58. قابل بازیابی از:

<https://cps.jrl.police.ir/article-93228.html>

- درویشی، صیاد؛ محمدی‌مقدم، یوسف و میرزاخانی، عبدالرحمن. (1397). تأثیر اقدامات مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی از جرم. *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی*، 13(3)، صص 399-418. قابل‌بازیابی از: http://pmsq.jrl.police.ir/article_20416.html
- ذوالفقاری، حسین و فعال، صیدال. (1394). بررسی نقش پلیس در پیشگیری اجتماعی از جرم (مطالعه موردی منطقه 2 و 12 شهر تهران). *مطالعات امنیت اجتماعی*، 6(41)، صص 23-46. قابل‌بازیابی از: http://sss.jrl.police.ir/article_11941.html
- سلطانی، کیاوش. (1397). بررسی تجربیات جهانی موفق پلیس برای کاهش آسیب‌های اجتماعی و جرائم در بافت‌های فرسوده مرکزی. تهران: پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا.
- سیدعلی‌پور، سیدخلیل و گودرزی، حمیدرضا. (1400). چالش‌های برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت شهری در جرم‌خیزی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی: منطقه 14 شهرداری تهران). *پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی*، 9(33)، صص 53-73. قابل‌بازیابی از: http://pogra.jrl.police.ir/article_95945.html
- شمعی، علی و واحدی‌نژاد، سید حسین. (1397). تحلیل فضایی جرم‌خیزی در بافت‌های فرسوده شهری (مورد مطالعه: منطقه 12 شهرداری تهران). *فصلنامه پژوهش‌های انتظام اجتماعی*، 10(4)، صص 191-216. قابل‌بازیابی از: http://sopra.jrl.police.ir/article_108557.html
- صادقانی، آرش؛ روزبه گل‌افشانی، عبدالله؛ جاهد‌قدمی، محمد و هدایت‌نژاد کاشی، سید مصطفی. (۱۳۹۵). اولویت ابعاد و معیارهای تأثیرگذار در ارتقای امنیت اجتماعی بافت‌های فرسوده شهری. *فصلنامه انتظام اجتماعی*، 8(4)، صص 115-136. قابل‌بازیابی از:

http://sopra.jrl.police.ir/article_67854.html

– عشایری، طاه‌ها و نامیان، فاطمه. (1398). فراتحلیل عوامل مؤثر بر پیشگیری از وقوع جرم. *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی*، 14(1)، صص 33-54. قابل بازیابی از:

http://pmsq.jrl.police.ir/article_20354.html

– فاطمی موحد، حمید. (1398). *پیشگیری انتظامی از جرائم در مناطق جرم‌خیز شهری*. تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین.

– نوروزی، بهرام؛ سرکشیکیان، سید محمدحسین و بارانی، محمد. (1390). *پیشگیری از جرم: از نظریه تا عمل با تأکید بر نقش پلیس*. تهران: دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.

– وروایی، اکبر؛ فتح‌الله، سیامک؛ و مقیمی، مهدی. (1392). *نقش پیشگیرانه پلیس در سیاست جنایی مشارکتی*. تهران: مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری و نشر علامت.

– Arisukwu, O., Igbolekwu, C., Oye, J., Oyeyipo, E., Asamu, F., Rasak, B., & Oyekola, I. (2020). Community participation in crime prevention and control in rural Nigeria. *Heliyon*, 6(9), e05015. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e05015>

– matthew Carmona, Tim Heath, Taner Oc, Steve Tiesdell. (2010). *public places – urban spaces: the dimensions of urban design second edition Elsevier ltd*. Retrieved from:

<https://www.amazon.com/Public-Places-Urban-Spaces-Second/dp/1856178277>

– He, J., & Zheng, H. (2021). Prediction of crime rate in urban neighborhoods based on machine learning. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 106, 104460. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1016/j.engappai.2021.104460>

- Piroozfar, P., Farr, E. R., Aboagye-Nimo, E., & Osei-Berchie, J. (2019). Crime prevention in urban spaces through environmental design: a critical UK perspective. *Cities*, 95, 102411. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102411>
- Rosés, R., Kadar, C., & Malleson, N. (2021). A data-driven agent-based simulation to predict crime patterns in an urban environment. *Computers, Environment and Urban Systems*, 89, 101660. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2021.101660>

